

SZÁVAI GÉZA

MÁR A GYEREK MEGMUTATTA?

Hogyan rajzol Janĳkovic Marcika, negyedik osztályos tanuló?

Eddig használatos fogalmainkban sem bízhatunk, amikor a kortárs „vizuális kreativitás” nagy teljesítményeire figyelünk? A kérdés – és amit csak mögéje képzelhetünk – hihetetlenül fontos, ha „tudatában vagyunk” annak a közhelyszerű ténynek, hogy manapság a világról való tudásunk kétharmada „vizuális információ-szerűségként” jutott a tudatunkba. Az erős tautológiát (kvázi: tudatában vagyunk a tudatunknak stb.) célzatosan, a „tárgyra terelő” meghökkentésként használom.

Mert ha nem vagyunk tisztában azzal, hogy a világról való tudásunk (sőt a tudásunkról való tudásunk) szerkezete miként épül és módosul nap mint nap, akkor a tudáshoz, a lényeges dolgok ismeretéhez vezető tanulás és tanítás ügyében is tanácstalanok, tájékozatlanok maradunk... Véletlenül se akarnék különféle elméleteken fontoskodni, filozofálgatni, csupán

közönségesen köznapi, „közös dolgainkról” való töprengésre hívom az olvasót. Érdemes elgondolkodnunk például azon, hogy milyen a viszonyunk a rajzoláshoz, a rajzhoz, amely gyerekeink és unokáink megszkott napi tevékenysége, továbbá: tantárgy az iskolában...

A kérdésen merengve nem felejthetjük, hogy nagyszüleink palatáblára írtak-rajzoltak, ezért esetükben (így retroaktív hatállyal) furcsa lenne azon elmélkedni, hogy „a színezés iskolája”, a „kifestő-palatábla” nélkül felnőtt nemzedéknek miként alakult a vizuális intelligenciája. Gyerekeink közül a számítógép képernyőjén is legalább annyian „színeznek”, ahányan „kifestőkönyveznek”... Amióta a mobiltelefon egyszerűbben és könnyebben kezűgyükben van, mint a papír és ceruza, gyakrabban fotóznak, mint rajzolnak a mostani iskolások.

fénypontok

Kérdés ezek után, hogy – ilyen körülmények közepette – mi is a rajzolás-tevékenység(-féleség) manapság?

LÁTÁSMŰVEK

Hogy rajzolás nélkül ember nem nő(het) fel, abban egészen bizonyos vagyok; kisgyerekkorunk rajzos ösztöneinek kiéléséről, és ez úton történő tudás-szerzésünk folyamatairól írott könyvem (Láss csodát!) alcíme: „a rajzban gondolkodó gyermek”... Azért állíthattam, hogy minden kisgyerek rajzol, mert minden gyereknek meg kell tanulnia látni. Látni tanulásunk is „közösségileg determinált”, akárcsak anyanyelvünk elsajátítása. Végző soron mi tanítjuk látni a gyereket. Ami a gyerek számára (egy adott szinten) a rajz(olás) révén létrejött: azt látásműnek nevezhetjük... Gondolkodásra méltó látásmű; a gondolkodás közege. (És nem minden látvány alkalmas arra, hogy „látásműként” érzékeljük, ezt fontos – volna – hangsúlyoznunk ebben a harsányan látványszóró korban, amelyben élünk!)

Látásművek azonban nem csupán a klasszikus értelemben vett rajzolás révén jöhetnek létre. (Nem véletlenül emlegettem a lassan már „ceruzaként” működő, fotografáló mobiltelefont.)

A festészet, grafika, a különböző képzőművészeti kifejezésformák szerepe is igencsak változik ebben a fokozottan vizualitásra épülő korban.

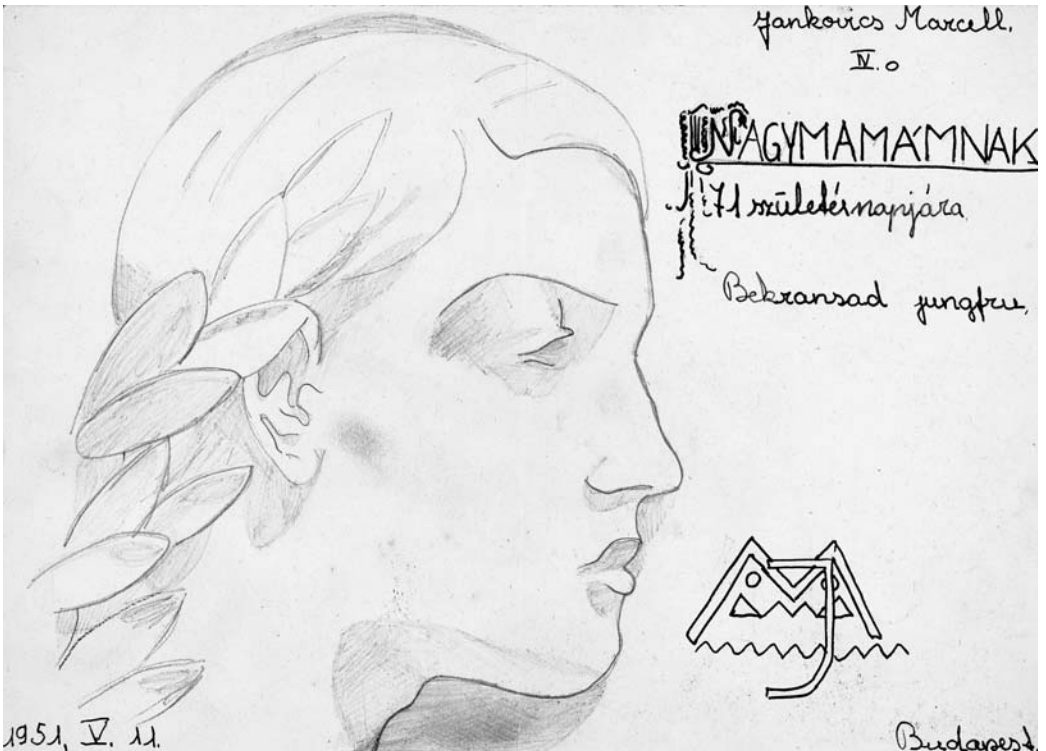
Jankovics Marcell, negyedik osztályos tanuló rajzfüzetének borítója (1951)

Magamban már régóta a „vizualitás művészeinek” nevezek festőt, filmest, fotográfust stb., stb., és amikor arra gondolok, hogy milyen jelentős „látásművek” alkotói befolyásolták látásunkat, akkor a skála a gyerekrajzoktól a nagy festőkig, filmrendezőkig, színpadi vagy televíziós látványtervezőkig terjed... és persze: a sor folyamatosan nyitott.

Ebben a tétova zavartságot keltő bőségben, (igazi látásművekben azért manapság sem bővelkedő) látványzuhatagban gyakran visszatérő kérdésünk, hogy milyen fantasztikus esélyeknek, avagy milyen veszélyeknek tesszük ki a gyerekeinket. A szakemberek általában veszélyeket szoktak emlegetni, vizuális szennyezésekkel szeretnek riogatni, én pedig azt hiszem, hogy az esélyeket kellene sokkal nyitottabban keresnünk. Azzal az elfogulatlan kíváncsisággal, amelynek lényegét Picasso fogalmazta meg, aki egy életen át arra törekedett, hogy „megtanuljon” úgy rajzolni, mint a gyerekek...

„Marcika”

fénypontok

...Mindig visszatérő kérdés: hogyan tanul meg látni (hogyan rajzol, hogyan gondolkodik rajzban) a kisgyerek.

Számomra viszont kézenfekvőnek tűnik az a kérdés is, hogy – Picasso

Aratás

után szabadon – miként viszonyulunk a mindenki által csodált gyermekrajzokhoz? Amennyiben csodáljuk, és a gyerek személyiségének, gondolkodásának, érzelmi életének egyedi megnyilvánulásaiaként tartjuk számon a gyerekek rajzait, akkor tanácsos-e, egyáltalán szabad-e minősítő értékelésekkel (akár iskolai „jegyzással, osztályozással”) regisztrálnunk ezt a gyermeki tevékenységet?

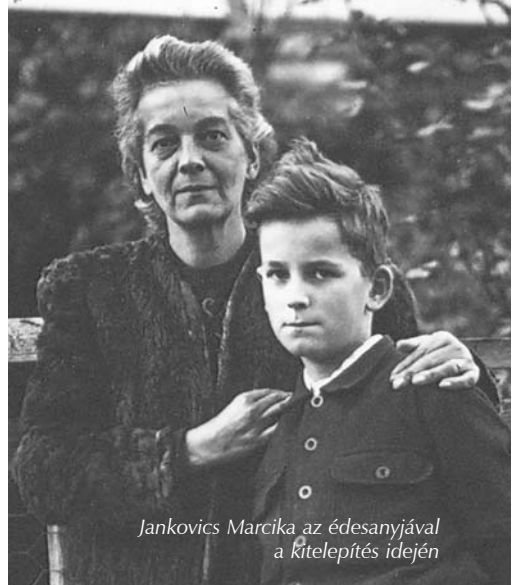

Sielők

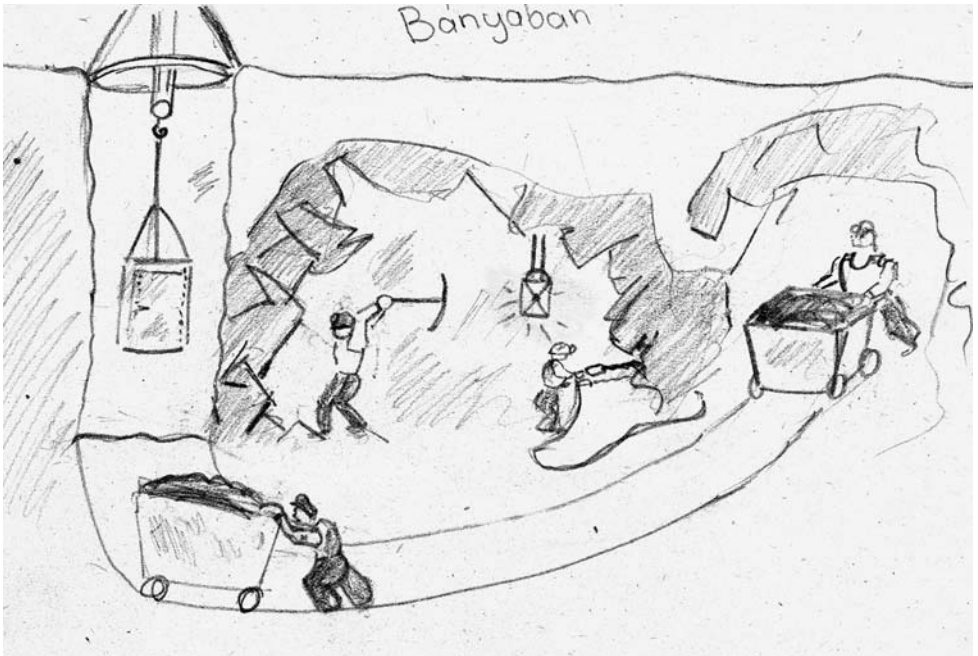
Mikor, milyen életkorban vehető fel a tehetség(esség) megítélésének reális esélye?

Megannyi érzékeny kérdés... És minden válasz kockázatos.

Így támadt az az ötletem, hogy „biztosra megyek”. Arra gondoltam, hogy például irodalmi, matematikai „és más” tárgyak történetére vonatkozó, kötelező iskolai stúdiumaink során a jelentős irodalmi, matematikai „és más” tárgykörök jeles alkotóinak zsenyéiről is tanulnunk kellett, hogy jobban lássuk és értsük az ígéretes tehetségek kibontakozását... Akkor a nagy festők gyerekkori rajzainak tanulmányozása – ugyanígy! – miért nem vetődik fel, miért nem válik (pedagógiai) gyakorlattá? Arra senki nem merne vállalkozni, hogy a mai gyerekek rajzainak vizsgálatából megállapítsa a tehetséget, netán megjósolja, hogy kiből lesz/lehetne jelentős festő stb. – de a már nagy festőkké lett *hajdani* gyerekek *hajdani* rajzainak nézegetése nem volna érdektelen.

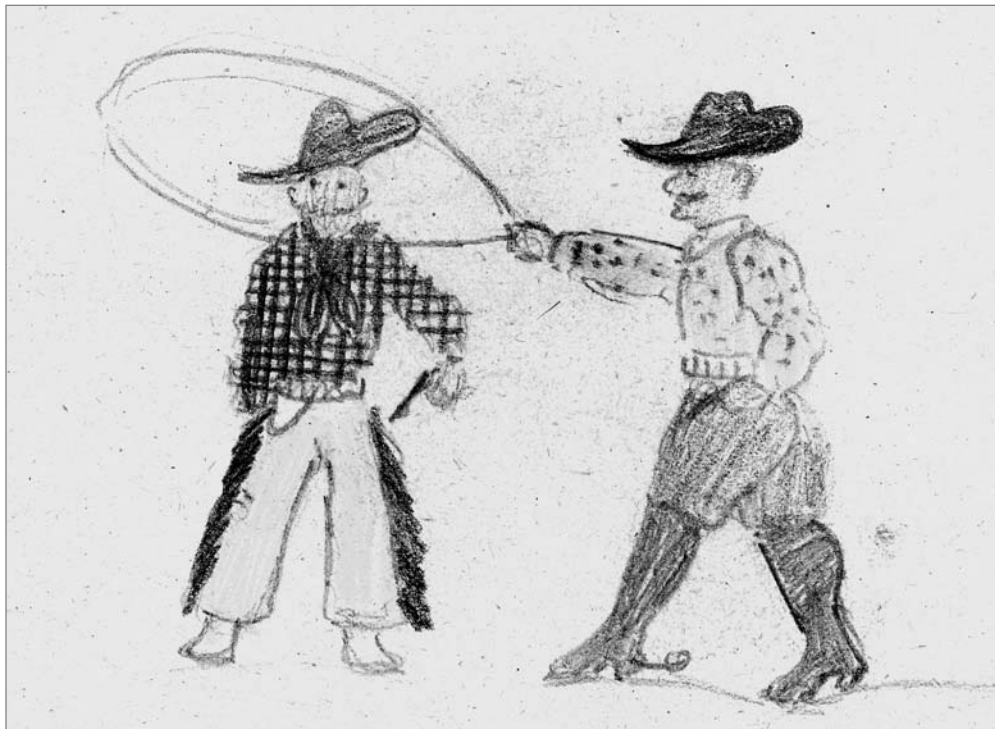
Jankovics Marcika az édesanyjával a kitélepítés idején

fénypontok

A RAJZOLÁS KERETEI

Minden kisgyerek lát képeskönyvet, rajzfilmet; magyar gyerek nem nő fel úgy, hogy a kortárs művészet jelentős, nagy formátumú „látásműveinek” alkotásai közül ne találkozna Jankovics Marcell filmjeivel. A

Jankovics Marcell formátumú alkotó művein milliók nevelkednek, a közismert animációs filmek befolyásolják a látásunkat, meghatározó – identitásunkat is alakító – vizuális élményt kínálnak.

A gyerekek a felnőtt művész alkotásaival szembesülnek. De érdekes lenne a gyerek Jankovics Marcell rajzait is úgy vizsgálni, ahogyan a (hozzá hasonlóan) rajzolgató mai gyerekek munkáit nézegetik a játszótársaik vagy a felnőttek (beleértve a „tehetségkutatóba” annyi energiát fektető szakembereket!).

...Sajnos, csak – a történelem által! – korlátozottan ejthetünk meg egy ilyen kísérletet. Jankovics Marcell kevés gyerekkori rajzát őrizhette meg, legtöbbje elveszett a kitelepítéskor.

Igaz, a lakás falán is ott vannak a kisgyerekkori rajzok – lemeszelve.

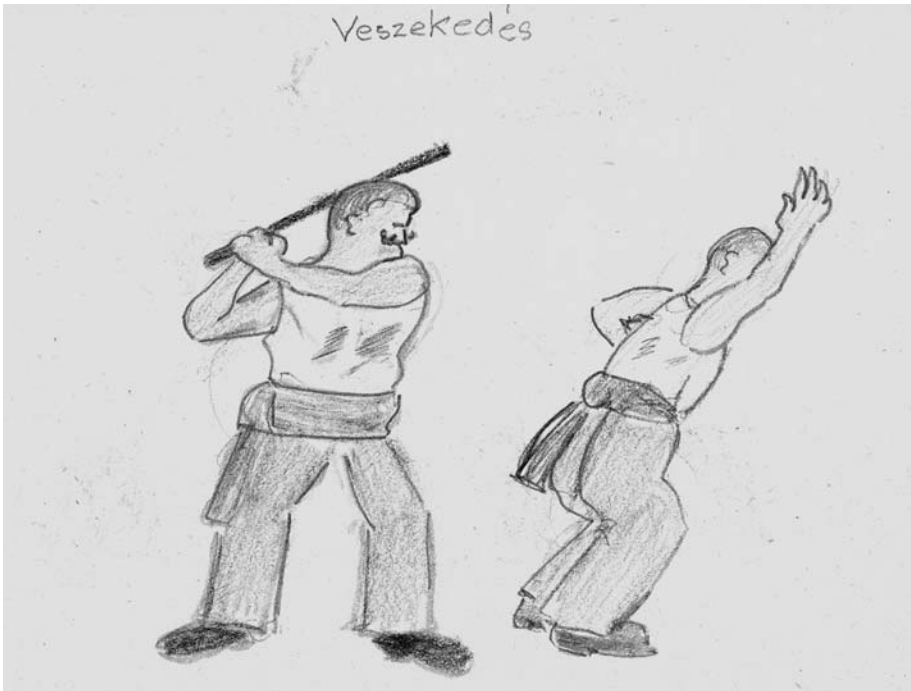
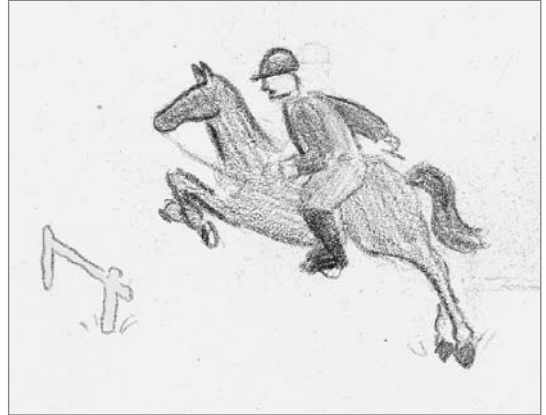
Fontos mozzanat (ez a lehetőség) egy gyerek életében: miként viszonyul a közvetlen környezet a rajzos ügködéséhez. A megértő, megengedő, kíváncsisággal fűszerezett szülői, családi magatartás többet jelent,

mint (mi, feledékeny felnőttek!) gondolnánk. Jankovics Marcellnek kisgyerek korában engedték, hogy telerajzolja a falat. Nem volt büntetendő cselekedet, hiszen lemeszelték, és megint „tisztá” volt, újra rajzolhatott rá a gyerek...

Amiről nekem ismét csak az jut eszembe, hogy a Föld milliárdnyi lakásának falán nem találni festményt, grafikát; és sokadszorra teszem fel a kérdést:

miért ne díszíthetnék gyerekrajzok, az ott élő gyerekek rajzai a lakások falait?! Több milliárd négyzetméternyi – folyamatosan „nyitott” – kiállítófelületen élnének a gyerekkalkotások.

Jankovics Marcell kisgyerekként más irányokba is sikeresen terjesztette ki a rajzolókedvét. A főtt tojás héjára igen élvezhetően skiccelte fel az akkoriban regnáló, közutálatnak örvendő kopasz diktátor, Rákosi Mátyás elvtárs fejét. A felnőtt világ nagyon méltányolta az igen hamar eltűntethető karikatúrát.

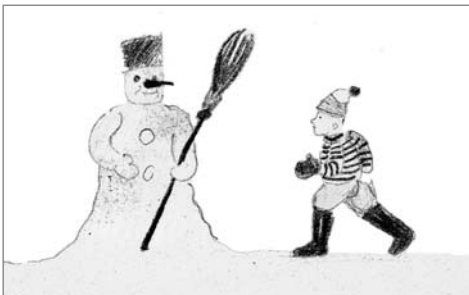
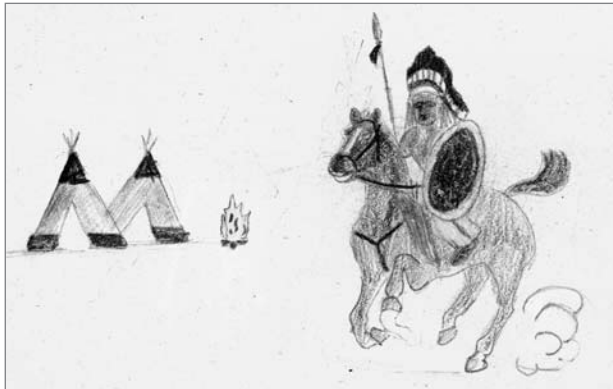

A felnőtt művész egyébként kollegiálisan viszonyul a rajzoló kisgyerekekhez. Előttünk az asztalon a BURGUMBURG c. gyerekfolyóirat 2011/3-as

száma, a borítóján kisgyerek rajzolta férfi, magasba emelt kezei komikusan rövidnek. Jankovics megértően somolyog: „Nem fért el a papíron” – magyarázza az ismerős helyzetet.

Annak idején ő is elkezdett a papírra rajzolni egy emberalakot, és ha nem fért ki a feje (mert például hosszúra sikeredett a lába), akkor kisebbre rajzolta... Csak a felnőtt értetlenkedik, a gyerekek nem gond. Előbb-utóbb arányosan majd illeszkednek az alakok az éppen adott kerethez (rajzlaphoz).

Fontos az örökös nyitottság, figyelés mindarra, amit a gyerek rajzol.

Jankovics Marcell nagyon kevés gyerekkori rajzát tudta megőrizni, de egy megmaradt füzeté meghatóan és tanulságosan beszédes. Borítóján a felirat: „Marcikától Nagymamának”.

A negyedik osztályos Jankovics „Marcika” 1951-ben egy egész „gyerekvilágot” nyújtott át születésnap ajándékként hetvenegy éves nagymamájának.

A megsárgult lapok árulkodóak, de a félévszázados múltat elrejtő reprodukciókat talán a mai negyedikes fiúk elé rakhatnám: nézzétek, mit rajzolt egy „kortársatok”... Eldönthetik, hogy tehetségesen, érdekesen rajzol-e Jankovics Marcika. Saját rajzaikhoz mérhetik a (félévszázados) füzetlapokat. Tehetséggondozó szakemberek is véleményt mondhatnak: tehetséges-e ez a Marcika (a „Jankovics”-ről nem szólnék nekik!)?

Szerintem mindenképpen irigylésre méltó Jankovics Marcika: a nagymamájáért. Minden gyereknek olyan nagymamát kívánok, akinek örömet szerezhet a negyedikes unoka a rajzaival...

A tizennégy éves Jankovics Marcell „állatkerti” rajzaiból

TEHENEK, KOVBOJOK, GYÖNGYHALÁSZOK

...Ebben a füzetben egy egész „gyerekvilág” van a maga – gyakran a történelmi korszak determinálta – témáival, a rajzoló negyedikes fiú érdeklődésének szerteágazó dokumentumaival.

Mostanság is rajzolnak negyedikes fiúk hóembert, sízó gyerekeket, lovakat, harcosokat... Bizonyára hűmmögne a mai negyedikes kolléga, „Nem semmi, de ilyet azért én is tudok...” Ám a Jankovics Marcika rajzolta tehenekben mégiscsak van valami, amitől „helyes a tehénbőség”!

És a mozgalmasság se kutya.

Igencsak sodró erejű a veszekedés, akár emberi, akár állati szereplők között... Itt valami készül!

...Azért is érdemes elnézegetni ezeket a gyerekrajzokat, mert ellenőrizhetjük magunkat: szerintünk Jankovics Marcell már gyerekként megmutatta... hogy mire képes, és felkeltette érdeklődésünket, hogy kövessük, mire számíthatunk a Marcellre menendő Marcikától?

Másképpen nézünk talán a mai Marcikákra, Annácskákra, Sanyikákra.